

TAUTAS PEDAGOĢIJAS LOMA BĒRNA AUDZINĀŠANĀ UN NACIONĀLĀS IDENTITĀTES SAGLABĀŠANĀ SIBĪRIJAS LATVIEŠU CIEMOS

The Role of Folk Pedagogy in Child Raising and in Maintaining National Identity in the Latvian Villages of Siberia

Ināra Antiņa

Latvijas Universitātes

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

Abstract. *A large number of Latvia's inhabitants have left the country recently due to a variety of reasons. There have been several waves of emigration in Latvia's history. Generations of Latvians live in different parts of the world. Many have become assimilated in their country of destination, but there are communities of Latvians that have maintained their national and cultural identity, as well as traditions for well over a century. The goal of this study is to identify the set of skills, situations and character education – known as folk pedagogy - that are central to the retention of the Latvian identity in the Latvian villages of Augšbebi (Bobrovka) and Kurzemes Ozolaine (Kurlanddubovka) in the Russian region of Omsk in Siberia.*

An understanding of folk education is particularly relevant in this period of regional mobility, when many people are leaving Latvia, finding themselves new places of residence and trying to maintain their ethnic identity.

Keywords: *emigration, ethnic identity, folk pedagogy, identity, language skills, traditions, communities*

Ievads

Introduction

Pēdējos gados no Latvijas dažādu aspektu dēļ izceļojis ļoti liels skaits iedzīvotāju. Latvijas vēsturē jau bijuši vairāki šādi izceļošanas viļņi.

Latvieši joprojām dzīvo dažādās pasaules malās. Daudzi integrējušies savas mītnes zemes kultūrā, bet daudzviet ir sastopamas latvieši, kuri saglabājuši savas tautas valodu, kultūru un, tradīcijas.

Šī pētījuma mērķis ir noskaidrot kādas prasmes, situācijas, audzināšana ir pamatā latviskās piederības saglabāšanā Sibīrijas latviešu ciemos Augšbebras (Bobrovka) un Kurzemes Ozolainē (Kurlanddubovka), kas atrodas Krievijā Omskas apgabalā. Šīs zināšanas ir īpaši svarīgas laikā, kad ļoti daudz cilvēku pamet Latviju, atrod sev jaunu mītnes zemi un cenšas nezaudēt savu etnisko piederību.

Pētījumā izmantotās metodes: teorētiskās literatūras analīze, Sibīrijas latviešu dzīvesstāstu pierakstu analīze, interviju ar Sibīrijas latviešiem analīze, Sibīrijas latviešu ciemu svētku, godu, svinamo dienu novērojumu un aprakstu analīze.

Pētījuma bāze: Sibīrijas latviešu ciemi Augšbebris (Bobrovka) un Kurzemes Ozolaine (Kurlanddubovka), kas atrodas Krievijā Omskas apgabalā un Krievijas

pilsētās un Latvijā dzīvojošie latvieši, kuri dzimuši un kādu savas dzīves daļu pavadījuši šajos ciemos.

Teorētiskās atziņas tautas pedagogijā *Theory of folk education*

Ģimene ir viens no pasaules kultūras pamatiem, tāpēc pasaules kultūras sākumu formēšanās meklējama katrā ģimenē, par to runāja jau Konfūcijs (2006), kurš, veidodams savu vīziju par morālu politisko kārtību, balstījās uz vēsturi un kultūras ieražām.

Tautas pedagogija ir praksē uzkrāta, ar tautas folkloru un tradīcijām no paaudzes paaudzē nodota audzināšanas pieredze. Folklorā (dziesmas, pasakas, sakāmvārdi u.c.), rituāli (kristības, iniciācija, sodi u.c.), spēles, rotaļas, simboli ir nozīmīgi bērnu audzināšanas un izglītošanas līdzekļi (Krūza & Ķestere, 2010).

J.Rudzītis (2006) tautas pedagogiju raksturo kā noteiktā ģimenes kopumā (tautā, ģimenē, kopienā) nostabilizētus uzskatus, tradīcijas, morālās vērtības, rituālus, nodarbošanās, kur kultūras vērtības pārmantojas no paaudzes paaudzē arī ar audzināšanu.

Zinātnieks V.Kukušins (2002) uzskata, tautas pedagogija ir konkrētas etniskas grupas audzināšanas tradīcijas. Etnopedagogijas zinātne pēta etnisko grupu empīrisku pieredzi bērnu audzināšanā un izglītošanā, par morāli ētisko un estētisko viedokli ģimenes, dzimtas, cilts, tautības un nācijas vērtībās, tā izskaidro tautas pedagogiju un piedāvā veidus, kā to izmantot mūsdienu situācijā. Kā arī vāc un apkopo etnisku grupu pieredzi, kura (pieredze) pamatojas uz gadsimtiem ilgām, dabīgā attīstībā veidojušām tautas tradīcijām - tā etnopedagogijas nozīmi raksturo G.Volkovs (1999). Viņš arī norāda, ka etnopedagogija izzina senu paradumu pedagogiskās iespējas mūsdienu situācijā un nosaka jauno tradīciju vērtību cilvēka audzināšanā.

Par tautas pedagogijas pamatlicēju uzskata Komenski, kurš savas „Lielās didaktikas” pamatā izmantoja savu darbu „Čehu didaktika”. Tautas pedagogijas plašāka attīstība sākās 20.gs. otrajā pusē.

Interese par tautas pedagogiju ir pamatota, jo tā ir tautas garīgās kultūras sastāvdaļa, kura formē ētikas un morāles pamatus. V. Kukušins (2002) uzskata, ka tautas garīgo vērtību mentālā struktūra un kvalitāte nosaka tautas likteni.

G.Volkovs (1999) uzskata, ka tautas pedagogijā valda audzināšanas dzīvā pieredze. Tautas pedagogijā cilvēka garīgā progresa konkrētais vēsturiskais posms, atainojot zināmu pedagogisko zināšanu līmeni, kalpo par klasiskās pedagogiskā zinātnes attīstības pamatu.

Līdzīgi domā arī Dž.Bruners un D.Olsens (1996), uzskatot, ka tautas pedagogija palīdz bērnam saprast pasauli, uztvert jaunas zināšanas, mācīt attieksmi pret darbu, savstarpējām attiecībām un dabu.

Lai pedagogijas procesā gūtu panākumus, nepieciešams šo procesu balstīt uz pašas tautas izveidotu sistēmu, jo tajā ir ievērota cilvēka daba, konkrētās

tautas nacionālais raksturs, kuri veidojušies vēsturiski vides un notikumu iespaidā (Kukušins & Stoļarenko, 2000).

V.Kukušins (2002) kā tautas pedagoģijas ideālu izvirza cilvēku, kur vissvarīgākā loma ir bērnības periodam, kas liek pamatus vērtību hierarhijai. Tautas pedagoģija ir labi organizēta sistēma, kas izpilda cilvēkformējošu lomu.

Tautas pedagoģijas nozīme ir ne tikai zināšanu, prasmju, iemaņu saglabāšanā un tālāknodošanā nākamajām paaudzēm, bet arī jaunākās paaudzes socializācijā. Socializāciju nosaucot par personības attīstīšanos sociālās vides, kultūras, paradumu ietekmē. Šim V.Kukušina (2002) viedoklim, raksturojot senlatvju audzināšanu, piekrīt M.Štāls (1935), sakot, ka tautas pedagoģijā audzināšanu nevar nodalīt no pārējās dzīves, jo „viņa vītīn vijās ar to”.

M.Štāls (1935) saka, ka „tautas audzināšanā lieliskus rezultātus sasniedz cilvēku, kuri „neko nezina no paidagoģijas un audzināšanas”, bet savā darbā bieži sasniedz labākus rezultātus nekā „mācīti un piedzīvojuši paidagogi – amatnieki.” Tautas pedagoģijā audzināšanas pieredze, informācijas nodošana no paaudzes paaudzē tika krāta, apkopota un paturēta prātā, radīti folkloras sacerējumi.

Par tautas pedagoģijas pamatu tiek uzskatīts darbs. Pētnieki to pamato ar sociālo situāciju dažādos laika posmos, ko pierāda plašās atziņas par darba tikumu daudzu tautu folklorā. Līdzīgi kā iepriekšminētie autori, J.Anspoks (2006) nosauc tautas pedagoģiskās gudrības pamatus – kopdarbs, saskarsmes, izziņas, tikumiskā pieredze. M.Štāls (1935) kā bērnu audzinātājus nosauc vārdus, darbus, apkārtni un sabiedrību, „ja visam tam pamatā patiesa audzināšanas izjūta.” L.Žukovs un A.Kopeloviča (1997) kā tautas pedagoģijā kā svarīgāko cilvēka vērtības mērauklu nosauc - cilvēka attieksmi pret darbu; cieņa pret vecāko paaudzi; humāna attieksme pret cilvēkiem; saudzīga attieksme pret dabu; cilvēka morāli ētiskā uzvedība sabiedrībā

J.Rudzītis (2006) tradicionālā pedagoģiskajā procesa saturā izdala vairākas jomas - vārdiskā saskarsme ikdienas norisēs; darba process, darba līdzekļi; paražas, rituāli tradīcijas; folkloras sacerējumi; cilvēka pieredze intelektuālajā un emocionālajā jomā; daba, norises dabā.

Darba procesā iegūtās individuālās zināšanas, prasmes, iemaņas, darba tikums un paradumi kļūst par vērtību. Arī materiālo vērtību. A.Krūza (2010) uzsver, ka tieši darba procesā bērns gūst audzināšanu, jo darbs nav tikai materiālu labumu avots, bet arī rakstura veidotājs.

L.Žukovs un A.Kopeloviča piekrīt šim viedoklim, jo „latvieša izpratnē tikai brīva darba apstākļos veidojas nozīmīgas cilvēka īpašības: atbildība, čaklums, izpalīdzīgums, neatlaidība, prasmes pārvarēt grūtības u.c.”. Ieaudzināts darba tikums ir mēraukla, pēc kuras mēra cilvēka īpašības, prasmes, ētiskās un morālās vērtības. Ar darba tikumu saistās tautas spriedumi par dzīves jēgu, godu, taisnību. V.Kukušins (2002) saka, ka darbs no bērnu dienām ir cilvēka dzīves sastāvdaļa, jau mazotnē bērns piedalās ģimenes darba dzīvē, apzinoties, ka ar savu darbu bērns ir viens no ģimenes saimniecisko problēmu risinātājiem.

Tautas pedagogija darbu uzskata kā vienu efektīvākajiem līdzekļiem cilvēka estētiskajā un tikumiskajā audzināšanā. Ģimene ir kolektīvs, tāpēc bērni no mazotnes tiek mācīti kolektīvam darbam, darbam sadarbojoties. Darba mīlestību, centību, godprātību V.Kukušins (2002) nosauc par garīgām vērtībām, kuras radās ne tikai darba procesā, bet bija bagātas garīgās dzīves rezultāts.

Praktiskās un arī garīgās pieredzes nodošanai nākamajām paaudzēm un uzturēšanai svarīga loma ir rituāliem kā pieredzes translācijas līdzeklim. Tradīcijas ir līdzeklis sabiedrības attīstības stabilizēšanas procesu sekmēšanai. Tradīcijas nostiprina zināmas patiesības, kas ir spēkā konkrētai sociālai grupai. Tradīcijas kļūst par indivīda individuālo vērtību tikai indivīdam nozīmīgā personīgā darbībā, domā I.Briška. Līdzīgi uzskata arī J.Rudzītis (2006) - rituāls saistīts ar tradīcijām, tradīciju atkārtošana nodrošina kultūras pēctecību. Jau no bērnības bērns kopā ar pieaugušajiem piedaloties pasākumos, kuros ievēro tradīcijas, piedalās rituālā. Šādā rituālā bērns mācās atšķirt vērtības no ikdienišķa konteksta. Audzināšanā īpaši svarīgi ir vienotie rituāli.

J.Mackova (1991) rituālus sauc par vērtību pārmantošanas nolūkam radītu simbolisku valodu, ko veido ne tikai vārdi, bet arī mūzika, darbība, kustība, simboliski priekšmeti. Rituālu izteiksmes bagātība dod iespēju iedarboties ne tikai uz cilvēku prātu, bet tas skar viņa būtni kopumā, dod garīgās vērtības personībai. Rituālam ir simboliska nozīme, nenolasāms raksturs. Rituāls vērsts uz cilvēka iekšējo pasauli. Rituālā darbojas mītiska domāšana. Mītiska domāšana ir tradicionāla, jo fokusējas uz pagātņi, pilda noteikumus, kurus nav tiesības pārkāpt.

J.Rudzītis (2006) nosauc tautas pedagogijai atbilstošas mācību un audzināšanas metodes, tās ir ģimenes pavarda siltuma uzturēšana, vaļširdīgas sarunas, paraugs, iesaistīšana un atbalsts darbā, pamudināšana, uzslava, tikuma kopšana, sodīšana (rāšana, bāršana, miesas sodi). V. Zelmenis (2000) uzskata, ka visvecākā mācību un audzināšanas metode ir pamācīšana (instruēšana). Pamācīšana notiek trijos virzienos - pamāca, kā darāmi dažādi ikdienas darbi; dod padomu, kā rīkoties dažādās situācijās; norāda, kāda attieksme veidojama pret apkārtējiem objektiem

J.Anspoks par latviešu tautas pedagogiju saka, ka „grūti nosaukt citu tautu (kā latviešu), kura ilgā laika posmā tik plaši un pilnīgi izmanto savas iekšējās garīgās potences bērnu kopšanai, mācībām, izglītībai un viņu izaugsmei visā dzīves ritumā”.

Tradīcijas un rituāli audzināšanas procesā Augšbebras un Kurzemes Ozolainē

Traditions and rituals in the character education process in Augsbebra and Kurzemes Ozolaine

Sibīrijas latviešu ciemos Augšbebras (Bobrovka) un Kurzemes Ozolainē (Kurlanddubovka) šobrīd dzīvo jau kādreizējo ieceļotāju sestā paaudze. Viņu

senči Sibīrijā ieceļoja 19.gadsimta beigās no Kurzemes. Bērnu audzināšanā joprojām ir dzīvas latviskās audzināšanas tradīcijas, kuras pārmantotas no paaudzes paaudzē, jo, dzīvojot anklāva situācijā, Sibīrijā dzīvojošie latvieši vairākās paaudzēs maz ietekmējušies no citām kultūrām.

Augšbros un Kurzemes Ozolainē bērniem ir ļoti stingri noteikumi saskarē ar pieaugušajiem cilvēkiem. Bērni nekad nepiedalās tādos pasākumos kā kāzas, bēres, dzimšanas dienu svinības, kolektīvajos pasākumos ciema kultūras namā (ja vien šie pasākumi nav īpaši domāti bērniem). Ja mājā ienāk kāds pieaugušais, bērni nekad nepiedalās vecāku un ciemiņa sarunās.

N saka: „*Pareizi, bērniem nav ko pa kājām maisīt. Kāpēc viņiem jāiet tur, kur lielo cilvēku darīšanas un kur vēl alkohols (tiek lietots).*”

F piekrīt šai domai, bet saka, ka „*tagad jau bērniem viss atļauts, kādreiz, kad viņa augusi, tad, ja mājās ienācis kāds pieaugušais, tad visiem ģimenes bērniem bijis ātri jāuzrāpjas uz krāsns un jāsed pavisam klusu.*”

Ciemnieki saka, ka „*mazam bērnam nav ko pa kājām maisīt*”. Darba autorei bija uzaicinājums uz maza zēna dzimšanas dienas svinībām. Svinībās bija aicināti jubilāra vecāku radnieki, kuri ieradās kopā ar bērniem. Neskatoties uz to, ka jubileja bija mazajam zēnam, pie galda vispirms sēdās pieaugušie, bet bērni tajā laikā bija sasēduši rindā uz gultas malas un skatījās, kā pieaugušie ēd. Bērni bija klusi, ja sarunājās, tad tikai pusčukstus, neskraidīja, nespēlējās. Kad pieaugušie paēda, tikai tad pie galda sēdās bērni. Parasti tā notiek arī ikdienā, tas bieži izskaidrojams ar nelielām telpām un lielu ģimene, tāpēc bērni bieži paēd atsevišķi, pirms, piemēram, tēvs pārnācis no darba. Kad pārnāk tēvs, tad pieaugušie ēd vakariņas.

Augšbros kādas ļoti lielas ģimenes bērni 60–70 gados ēduši pie atsevišķa, īpaši bērniem domāta galda un citu, sliktāku ēdienu par pieaugušajiem. Tēvs teicis, ka bērni nestrādā, tāpēc viņiem nav tik labs ēdiens kā pieaugušajiem, kad sāks strādāt, tad ēdinās labāk.

Darba autorei pirms braukšanas uz Sibīriju bija iespēja gadu pavadīt Amerikā. Attieksme pret bērnu audzināšanu Amerikā un Sibīrijā bija viens no vislielākajiem kontrastiem. Amerikā, pēc dienu gara ceļojuma, kad visi atgriežas mājās izsalkuši, bērni pirmie tiek piesēdināti pie galda un viņiem pirmajiem tiek pasniegts ēdiens. Tāpat bērnu piedalīšanās pieaugušo sarunās tiek atbalstītas un visādi veicinātas, jautājot bērnu viedokli par sarunā izskanējušu jautājumu, uzskatot, ka tā māca bērnu formulēt un izteikt viedokli, būt piederīgam savai ģimenei, justies tā, ka ar viņa viedokli rēķinās un ņem to vērā.

Savukārt Augšbros dominē uzskats, ka katrā vecumā bērnam ir nepieciešamas savas zināšanas un pieredze. Uz jautājumu, kad bērns drīkst piedalīties, piemēram, bērēs vai kāzās, atbilde ir, ka no 18 gadu vecuma, kad sākas pieauguša cilvēka dzīve. Izmantojot šo audzināšanas principu, Augšbros un Kurzemes Ozolainē neuzskata, ka tiek aizliegtas kādas īpašas zināšanas, pieredze vai prakse, bet gan pausts viedoklis, ka katram vecumam ir savas apgūstamās zināšanas, un bērniem nepieciešamas tās zināšanas, ko viņi var

pielietot un attīstīt atbilstīgi vajadzībām, ko nosaka bērna attīstības vecumposms.

Bērni mācās novērojot un atdarinot, visi intervējamie saka, ka pavisam mazam bērnam neviens nekādas prasmes speciāli nemāca un no bērna negaida, lai tas būtu atbildīgs par kāda darba regulāru izpildi. Lielāki bērni jau tiek apmācīti dažādiem vienkāršiem darbiem, kas pamazām kļūst par pienākumu – ienest malku, notīrīt sniegu, no pagriba ienest kartupeļus, mazgāt istabu u.c.

Darba autorei, gadu dzīvojot Augšbebros, bija iespēja pārlicināties, ka skolas vecuma bērniem ir ļoti stingri noteikti darba uzdevumi mājās. Bez jau minētajiem darbiem, ko uzskata par ikdienišķiem, daži skolas bērni, piemēram, 6.klases skolnieks, pirms došanās uz skolu, katru rītu baro un aprūpē trušus, to dara arī pēc atgriešanās no skolas. Vecāki ir zēnam uzticējuši pilnu atbildību par trušu kopšanu. Kāda 2.klases meitene pirms došanās uz skolu, mājās izslauca govī un sagatavoja brokastis mazākiem brāļiem. Bērni, kuri no piektās klases mācās Martjuševas vidusskolā, pēc atgriešanās no skolas, ļoti bieži veic atbildīgus darbus – baro un slauc govīs un dara citus darbus kūtī, gatavo vakariņas, kopj māju. Dažreiz, kad ģimenē bija veicami lielāki darbi – veļas mazgāšana, kartupeļu pārlasīšana pavasarī vai kādi citi darbi, bērni palīdzēja ģimenei un nevarēja piedalīties latviešu valodas nodarbībās, kas notika vakara pusē katru darba dienu.

Augšbebros katru sestdienu notiek mājas tīrīšana, bieži šajā dienā mazgā veļu, kurina pirti. 2.klases meitenei ģimene uztic mājas tīrīšanu, un viņa šo darbu veic ļoti labi. Ja darbs nebūs veikts labi, tad, iespējams, vecāki liks to veikt vēlreiz.

R: *"Pats no sevis (bērns mācās). Skatos kā vecmāmiņa dara, arī adu. Vectēvs grozus pina. Tagad es to nemāku darīt, bet zinu, kā jābūt. Vectēvs nomira Latvijā 100 gadu vecumā, vectēva nav, bet grozi vēl joprojām ir."*

Iegūtās darba prasmes ir vispārēja vērtība, bet īpaši nozīmīgi tas ir ikdienas ciemam dzīvē. S no Augšbebriem teica, ka O par sievu viņš ņēmis tāpēc, ka zinājis - viņa būs laba saimniece, visu ko pratusi darīt saimniecībā, jo ģimenē ir vecākā meita un palīdzējusi vecākiem veikt mājas darbus un par mazākajiem brāļiem un māsām rūpējusies - tāpat - laba sieva. Savukārt S ģimene sarunā ar darba autori saka, ka arī O, tāpat kā jebkurai citai sievietei, kura ienāk vīra mājās, ir daudz dažādu jaunu, nezināmu lietu jāapgūst, tā respektējot vīra ģimenes dzīves paradumus.

Daudzi intervējamie uzsver, ka padomju laikā darba prasmju pārņemšanā no vecākiem skolas vecuma bērni nesaņēma tik labi vai pietiekami, kā bija iepriekš, kad Augšbebros un Kurzemes Ozolainē bija 7-gadīgā skola. Kad abos ciemos no 5.klases skolas vecuma bērni mācījās blakus ciemu skolās vai Taras pilsētā vidusskolā, attāluma un transporta trūkuma dēļ skolēni dzīvoja skolas internātā, skolā mācības notika arī sestdienās. No skolas bērnus atveda tikai sestdienas vakarā un jau svētdien veda atpakaļ uz skolu. Bērni vairs nevarēja kā iepriekš vērot, mācīties un veikt dažādus mājā veicamus ikdienas darbus,

intervējamās sievietes saka, ka nav varējušas pietiekami labi iemācīties gatavot ēst vai veikt dažādus rokdarbus.

V. „*Kad varēja mācīties (mājas darbus)? No piektās klases mēs braucām uz Martjušiem (Martjuševas ciems) uz skolu uz nedēļu, dzīvojām internātā, atbraucām sestdienas pēcpusdienā un svētdien pēcpusdienā mūs veda atpakaļ. Ko varēja iemācīties? Paši ko palīdzējām, bet mamma nelika. Tik maz mājās.*”

R. „*No skolas kājām vai ar traktoru, ja ar traktoru, tad ātrāk. Atbraucām – kartupeļus no pagriba uznesam, malku ienesam, tas mūsu darbs bija, sniegu tīrījām. Vecākiem galvenais, lai mēs izmācāmies. Man palicis atmiņā, ka, ja mamma ienāca istabā un redzēja, ka mēs lasām, pat īpašas nepieciešamības gadījumā (pri ostroi neobhodimosti) viņa mūs neatrāva no grāmatām. Nekad, tas bija parazitēlo. Ja negribēja strādāt, ņemu grāmatu rokās. Varēja tā noblēdīties.*”

Ciemi iedzīvotāji ļoti lepojas ar savām darba prasmēm un prasmi tās nodot no paaudzes paaudzei. Paši prot izdarīt secinājumus par to, ko nav iemācījušie pietiekami nopietni, jo savulaik uzskatījuši par nevajadzīgu. Šādi piemēri bieži tiek teikti bērniem, rosinot viņus vēlīgāk mācīties un paļauties uz vecāku pieredzi par to, ko viņi uzskata par nepieciešamu iemācīties. S tēvs prata būvēt guļbaļķu mājas, padomju gados šādas prasmes nebija nepieciešamas, jo jaunas mājas ciemā nebūvēja tik bieži un kolhoza ēkas būvēja no ķieģeļiem vai dzelzsbetona plāksnēm. Bērnudārza ēku un ciema ēdnīcu būvēja kolhoza celtnieku brigāde. S no tēva bija ieguvis nedaudz zināšanu, bet mājās atrada arī tēva darba instrumentus, ko neprata pielietot un meklēja papildus zināšanas par guļbaļķu māju celtniecību, lai varētu uzsākt savu biznesu.

2003. gadā Augšbebru ciemā nolēma būvēt jaunu skolu. Darba autorei bija iespēja piedalīties tikšanās ar rajona vadību, kurā pārrunāja iespējamo valsts atbalstu skolas celtniecībā. Ciema iedzīvotāji bija gatavi paši celt skolu bez atalgojuma, tikai prasot no valdības atļauju meža ciršanai skolas ēkas celtniecības materiāliem. Rajona vadība šajā sarunā izturējās diezgan nevīžīgi – gan valoda, gan runātā saturs liecināja, ka viņi nav ieinteresēti un izturas ar neuzticību S darba prasmēm. S tas apvainoja un viņš rajona vadībai diezgan pārmetošā formā izteica savu neapmierinātību par viņa darba prasmju noniecināšanu, jo ar šo amatu taču nodarbojies jau viņa tēvs un vai kāds var apšaubīt, ka tēvs savam dēlam amatu nebūtu iemācījis pietiekami labi.

Bērnu loma gadskārtu ieražu svinēšanā *Children's role in annual festivities*

Augšbebru un Kurzemes Ozolaines ciemos iedzīvotāji tradīcijas raksturo vienkārši – *pa krieviskam* vai *pa latviskam*.

Lielākie latviešu svētki ir gadskārtu tradīcijas – Jāņi, Lieldienas, un Ziemassvētkus, tos ir svinējuši visās paaudzēs. Padomju laikā Lieldienu un Ziemassvētku svinēšana bija aizliegta, bet tomēr šos svētkus svinēja. Daudzo

aizliegtības gadu laikā Ziemassvētku tradīcijas aizēnojušas Jaunā gada sagaidīšanas svētki. Pēdējos gados svin arī Ziemassvētkus, parasti tikai ciemu kultūras namos.

Kaut arī padomju laikā Ziemassvētku svinēšana bija aizliegta, tie nebija aizmirsti. Intervētie cilvēki atceras, ka 70. un 80. gados centās uz Ziemassvētkiem atnest eglīti mājās un izrotāt. Abos ciemos joprojām saglabājusies un visus Padomju laikus tika ievērota paraža iet budēļos, jeb kā to sauc ciemos – iet bukos. Parasti to dara bērni. Šis ir viens no tiem gadījumiem, kad bērniem ir tiesības piedalīties šādā pasākumā, neraugoties uz vecumu, un vecāki to akceptē. Bērni pārgērbjas dažādos tēlos – nāve, čigāni, zīlniece, galvenais nosacījums, lai viņus nepazīst. Viņi staigā pa mājām vēlā vakara stundā, dziedot latviešu un krievu dziesmas, par to saņemot saldumus. Augšbebras, ja kādā mājā saimnieks neatver durvis bukiem Ziemassvētkos, tad šo ģimeni neapmeklē arī Lieldienās.

V (Augšbeabri, stāsta par 70 gadiem): *„Ziemassvētki bija. Nevar teikt, ka svinēja, bet centās tai dienā darbus pabeigt, eglīti atnest. Bija jābūt eglītei vēl līdz Jaungadam. Mums gāja bukos. Nevar teikt, ka vienmēr par bukiem priecājās. Labi bija, ja bukus nepazīna, ja apģērbies tā, ka nepazīst.”*

R (Kurzemes Ozolaine, stāsta par 70 gadiem): *„Bērni gāja bukos, uz lieveņa ko nolika, ragavas apgāza, jaunieši jokoja. Laida iekšā vienmēr.”*

Darba autore, sarunās ar Augšbebru ciema iedzīvotājiem un novērojot svētku svinēšanas tradīcijas ciemā, konstatēja, ka ciema iedzīvotāji, dzīvojot vairāk nekā 100 gadu ilgā izolācijā no Latvijas, svētkus svinēja pēc tradīcijām, ko no Latvijas pārceļojot bija atveduši viņu senči. 90 gadu sākumā uz Augšbebrēm atbrauca pirmā skolotāja un ar nelieliem pārtraukumiem skolotāja Augšbebras ir katru gadu. Atbraukušie skolotāji vienmēr aktīvi iesaistās ciema kultūras dzīvē, no viņiem Augšbebru iedzīvotāji guvuši jaunas zināšanas svētku svinēšanā, bieži tās dominē pār zināšanām, ko viņi ieguvuši no saviem senčiem. Šādā veidā notiek cīņa starp tradīcijām un jauninājumiem, kur jauninājumi bieži gūst virsroku, jo ciema iedzīvotāji ir atvērti jaunām zināšanām.

Lielisks piemērs ir Lieldienu svinēšana. Lieldienas ir viens no lielākajiem svētkiem, kuros iesaistās viss ciems, tos svin divas reizes – pēc luterāņu un pareizticīgo kalendāra. Šajos svētkos visiem ciema iedzīvotājiem atvērtas visas mājas.

Ciemu iedzīvotāji atceras, ka senāk gājuši no mājas uz māju Pūpolsvētdienā, bet tagad šo tradīciju nepiekopj, ar pūpoliem noper Lieldienu rītā. Paši ciemnieki saka, ka šo tradīciju pārstājuši ievērot aiz slinkuma.

Pēdējā laikā, perot Lieldienās, skaita skaitāmpantu: *„Vesels kā pūpols (apaļš kā pūpols), veselība iekšā, slimība ārā.”* Darba autore uzskata, ka šo skaitāmpantu Augšbebru iedzīvotāji iemācījušies no latviešu valodas skolotājiem, kuri strādāja Augšbebras. 89 gadus vecā M no Augšbebrēm atceras, ka senāk bijis ļoti svarīgi, lai Pūpolsvētdienā vai Lieldienu rītā

saimnieku atrod vēl gultā guļam, ja tas tiek izdarīts, tad gan saimniekam, gan pārējam ir īpaša svētība.

M saka: „*Liieldienas svinēja visu laiku, taisij lizdiņš, krāso olas, iet pērdams. Dubļ, sniegs kūst, iet pērdam.*” M zina tikai vienu skaitāmpantu, ko senāk skaitījuši, perot ar pūpoliem vīrus: „*Kul to vīru, lai min sievu, lai tā sieva dēj tam olas.*”

Folklorists Austris Grasis uzskata, ka šis skaitāmpants ir ļoti sens un ir izteikts piemērs auglības rituālam, kas arī ir seno Liieldienu būtība.

Šis ir piemērs tam, ka tradicionālo nomaina jauninājumi, Augšbebru iedzīvotāji nevar paskaidrot, kurā laikā un kāpēc notikušas pārmaiņas, tās notiek pamazām un nemanāmi.

Īpaša loma šajos svētkos iedalīta bērniem. Liieldienās bērni ir ne tikai novērotāji, bet viņiem ir atļauts aktīvi iesaistīties svētku svinēšanā. Iepriekšējā vakarā ciema bērniem ir tiesības ieiet jebkurā mājā un palūgt saimniecei atļauju sienā izveidot ligzdiņu. Tad saimniece bērnu ved pie siena pants, un bērns no siena izveido ligzdiņu. Otrā rītā ap 6 ciema bērni ar kartupeļu groziem rokās iet uz tām mājām, kur izveidojuši ligzdiņas, un tur saimnieces viņiem salikušas cienastus – krāsotas olas, saldumus, dažreiz rotaļlietas. Katrs bērns no savas sagatavotās ligzdiņas paņem to, ko nolikusi saimniece un dodas uz nākamo māju. Šo svētku apjomu labi raksturo kartupeļu grozs – bērni apstaigā daudz māju un iegūst tik lielu dāvanu skaitu, ko var salikt kartupeļu grozā.

Jāsaka, ka tas, ka bērni staigā no mājas uz māju, ir liels izņēmums, jo parasti bērni necieņojas citās mājās, to dara tikai tuvi radnieki, retos gadījumos un ar vecāku atļauju. Liieldienās bērniem ir tiesības ieiet jebkurā mājā. Bērniem arī īpaši neskaidro Liieldienu būtību Bieži bērni, piedaloties rituālā, nezina tā nozīmi, bet svarīgākais šajā situācijā ir piederības sajūta. Bērni ar savu piedalīšanos Liieldienu rituālā nostiprina zināmas patiesības, kas spēkā Augšbebrus un Kurzemes Ozolainē.

Soda loma audzināšanas procesā ***The role of punishment in character education***

Sodīšana kā audzināšanas metode tika izmantota un joprojām tiek izmantota gan Augšbebrus, gan Kurzemes Ozolainē, bet par to runā nelabprāt. Daži intervējamie uzskata, ka sodīšana ir neatņemama un pieļaujama audzināšanas metode.

Intervētie cilvēki, kuri bērniību pavadījuši padomju laikā, par sodiem un vēl vairāk par miesas sodiem runā nelabprāt, vienmēr saka, ka viņi auguši lielā stingrībā, bet nekad nav pērti. Vai tiek minēts kāds īpašs gadījums, kad vecāki viņus pēruši, bet vienmēr uzsver, ka paši bijuši vainīgi, jo nodarījums bijis tāds, ka sods bijis neizbēgams (saplēsuši un sadedzinājuši svarīgus dokumentus, atstājuši bez pieskatīšanas mazākos brāļus vai māsas, no skolas nav atgriezušies laikā un likuši vecākiem pārdzīvot un meklēt viņus). Parasti intervējamie, kuri

bērnībā sodīti, min tikai vienu gadījumu no savas bērnības un saka, ka māte vai tēvs iesita vienu reizi.

Intervējamie labprātāk stāsta par citām ciema ģimenēm, bet nenosauc to vārdus, parasti min, ka ģimenē daudz bērnu vai ģimenē tikai zēni, ar kuru audzināšanu un skolas gaitām bijušas problēmas. Raksturojot šīs ģimenes, intervējamie saka, ka pēršana bijusi, jo bērni neklausījuši vecākus, skolā vienmēr slikti mācījušies. Šo ģimeņu tēvi teikuši, ka bez pēršanas nevar iztikt, jo, aizejot uz skolas vecāku sapulcēm, viņu uzvārdi tiekot *locīti visos locījumos*. Vecākiem neesot citas iespējas, kā audzināšanas nolūkos bērnus pērt.

Kāda intervējamā (55 gadus veca, dzimusi Kurzemes Ozolainē) atzīst, ka viņa esot pērta katru dienu.

P stāsta: *„Mani pēra katru dienu. Tādas dienas nebija, kad nepēra. Es jau pati uzprasījos, neklausīju, runāju pretī. No rīta negribēju brokastis ēst. Tēvs teica, lai izvēlos – stāvēt kaktā vai ēst brokastis, es labāk kaktā pastāvēju, brokastis neēdu, spītīga. Tēvs ar siksnu sita, es neapvainojos uz viņu, biju pelnījusi. Katru dienu grīdu mazgāju, svētdienās divreiz, mazo māsu auklēju, man bija 7 gadi. Ēst mājās es vārīju no 6. Klases. Daudz strādāju, lai izpatiktu tēvam.. Kad skolā divnieku dabūju, tad vecākiem pie atzīmes dienasgrāmatā jāparakstās. Jau no skolas nākot brālim prasīju, lai paraksta, lai tēvs neper.”*

Kāda jaunāka ģimene no Augšbebriem, kuru bērni dzimuši 90 – to gadu vidū miesas sodus uzskata par labu audzināšanas metodi, uzsverot, ka sodot bērnu, svarīgākais, lai vecākiem un bērniem ir skaidra noruna, kas atļauts, kas nē. Ja noteikumi ir pārkāpti, tad jāsaņem pēriens ar siksnu. Cik reizes pērt, to nosaka pats bērns, izvērtējot nodarīto.

Ž: *„Mēs savus bērnus pērām, tikai tāpēc viņi par labiem cilvēkiem izauguši. (..) Vienreiz I ar D kopā blēņas sadarījuši, prasu, cik reizes jāper. I saka, ka par to, ko izdarījis, piecas reizes, bet D saka: „Vienu reizi, bet nesāpīgi.” Z (Ž vīrs) turpina. „Pēc tam mēs vienmēr viņiem teicām, ka viss - sodu esi saņēmis un mēs par to notikumu tev nekad vairāk neatgādināsim un natgādinājām ar. Mēs viņus apskāvām, samīļojām un teicām, ka mēs viņus ļoti mīļojam, un viss nokārtots. Tāpēc mūsu bērni ir tik labi tagad.”*

Dažās mājās turējuši žagaru bunti, kad bērni izdarījuši pārkāpumus, tad vecāki draudējuši, ka nopērs, bet bērnus nekad nav pēruši, tikai iebiedējuši.

T (latviete ceturtajā paaudzē, dzimusi Omskā) pieredze par dzīvi vasarās pie vectēva Augšbebros atceras pavisam citu audzināšanu. Viņa saka, ka ne tikai miesas sodi nebija, bet pat balss toņa paaugstināšana dusmu brīžos kā audzināšanas metode netika pielietota. Viņa uzsver, ka pēc Omskas pieredze, ciemojoties Augšbebros, ļoti krasi varēja redzēt audzināšanas atšķirības: *„Kad aizbraucu ciemos pie vectētiņa un vecmāmiņas (uz Augšbebriem), viņi nekad pat balsi nepacēla. Bija tāda sajūta, ka viņi runā pusbalsī, nekad balsi nepacēla. Nekā tāda vispār nebija, monotonā balsī runāja, kāda sodīšana!?”* Šos novērojumus apstiprina arī latvietes R vīrs G: *„(Dusmas Augšbebros R māte izteica) tikai ar acīm.”*

Augšbebras un Kurzemes Ozolainē bērnu audzināšana ir stingra, par pamatu ņemot bērnībā gūto audzināšanas pieredzi un dzīves laikā iegūtās zināšanas. Omskā dzīvojošā latviete R, kura dzimusi Kurzemes Ozolainē, savus bērnus audzinājusi tā, kā tas bijis ierasts ciemā, kaut pati ar ģimeni dzīvojusti Omskas pilsētā, un viņas vīrs ir dzimis un audzis nelatviskā kultūrvidē. R uzskata, ka, salīdzinot ar viņai zināmajiem vienaudžiem Omskas pilsētā, viņa savus bērnus audzinājusi ļoti stingri. R. Saka: *Savus bērnus audzināju cieti.*” Pēc R domām, bērnam audzināšanas procesā ir skaidri jāsaprot, kāpēc vecāki atļauj vai aizliedz, mudina, māca, aizrāda par kādu bērna rīcību, jo audzināšanas prasībām ir jāsauglabā emocionālo situāciju ģimenē līdzsvarā, bērnam ir jācenšas saprast, kāds mērķis ir konkrētai rīcībai.

Secinājumi **Conclusions**

1. Arī šobrīd Krievijā atrodami latviešu ciemi, kuros dzīvo ieceļotāji no Latvijas jau sestajā paaudzē. Omskas apgabala Taras rajonā atrodas Augšbeabri (Bobrovka) un Kurzemes Ozolaine (Kurļanddubovka). Abos ciemos ieceļotāji no Latvijas ieradās 19. gadsimta beigās no Kurzemes. Abos ciemos dzīvojošie latvieši spējuši saglabāt latviešu valodu un latviešu tradīcijas, jo, dzīvojot anklāva apstākļos, maz ietekmējušies no citām kultūrām.
2. Bērnu audzināšana ģimenē ir ļoti stingra, audzināšanas pamatā ir tautas pedagoģija. Darbaudzināšana ieņem nozīmīgu vietu audzināšanas procesā. Darba prasmes tiek augstu vērtētas, jo audzināšanas procesā vecāki gatavo bērnu dzīvošanai ciemā, kur šīs prasmes ir ļoti nozīmīgas.
3. Abos ciemos dzīvojošie intervētie cilvēki uzsver tautas pedagoģijas pozitīvo ieguldījumu bērnu audzināšanā, tās devumu patstāvīgas un stipras personības veidošanā. Kā galvenais šādas audzināšanas pamats tiek minēts cieņa pret vecākiem un vecāka gadagājuma cilvēkiem.
4. Sibīrijas latviešu ciemos tradīcijas un rituāli ieņem nozīmīgu vietu audzināšanas procesā. Bērni piedalās dažādos pasākumos un svētkos, gūstot zināšanas un prasmes, kas palīdz nostabilizēt latviešu tradīcijas, morālās vērtības, uzskatus, rituālus, kultūras vērtības un darba prasmes.
5. Sodīšana kā audzināšanas procesa sastāvdaļa ieņem vietu audzināšanas procesā, uzskatot, ka tā norāda uz bērnu kļūdām, noteikumu neievērošanu, māca būt atbildīgiem un iemāca sadzīvē nepieciešamās prasmes.
6. Latviešu izcelsmes ģimenēs joprojām cenšas saglabāt mantotās audzināšanas tradīcijas, uzskatot tās par labākām, salīdzinot ar citu nāciju zināšanām un pieredzi bērnu audzināšanā.

Summary

1. Latvians arrived in Augšbebri (Bobrovka) village and in Kurzemes Ozolaine (Kurļandubovka) in the Tara district, Omsk region at the end of the 19th century in order to acquire land. Both villages were enclaves, disassociated from other cultures. Isolation allowed the residents to retain the Latvian language and traditions.
2. Child raising in the family is determined by traditions and knowledge that were passed down from previous generations, uninfluenced by experiences of other nationalities. Child raising is founded on folk education.
3. Knowledge about folk education is passed down from previous generations, and this helps stabilize Latvian traditions, moral values, opinions, rituals, cultural values and work skills.
4. Interviewees in both villages emphasise the positive role of folk education in character education of their children, especially in promoting independence and the shaping of a strong personality. One of the basic tenets of character education is respect toward parents and older adults. It is widely believed that a person who respects her/his parents is able to create a strong family and raise children.
5. Villagers believe that success in the education process is contingent upon having a system created by the people grounded in the national characteristics that have been moulded by the historic *milieu* and specific events.

Literatūra References

1. Anspoks, J. (2003). *Pedagoģijas idejas Latvijā*. Rīga: Raka.
2. Briška I, *Topošo skolotāju profesionālo vērtību veidošanās mākslinieciski radošā darbībā. Promocijas darba kopsavilkums*. Rīga: Lu.
3. *History of Education and Pedagogical Thought in the Baltic Countries up to 1940; An Overview* Baltic Association of Historians of Pedagogy. (2009). Rīga: Raka.
4. Kasīrers, E. (1997). *Apcerējums par cilvēku*. Rīga: Inteleks.
5. Konfūcijs. (2006). *Apkopotās runas*. Neptūns: Rīga.
6. Mackova, J. (1989). *Mūžīgie jautājumi*. Rīga: Liesma.
7. Olsen, D.R, Bruner, J.S. (1996). *Folk Psychology and Folk Pedagogy*.
8. *Pedagoģijas vēsture: 15 jautājumi*. (2010). Rīga: Raka.
9. Rudzītis J, (2006). *Latviešu tautas pedagoģija*. Rīga; Raka.
10. Štāls M. (1935). *Audzināšanas mācība*. Rīga: Valters un Rapa.
11. Zelmenis V. (2000). *Pedagoģijas pamati*. Rīga: Raka.
12. Žukovs L. (1999). *Pedagoģijas vēsture*. Rīga: Raka.
13. Žukovs L., Kopeloviča A. (1997). *Pedagoģiskā doma Latvijā*. Rīga: Raka.
14. Волков Г.Р. (1999). *Этнопедагогика*, Москва.
15. Кукушин В.С. (2002). *Этнопедагогика*. Москва-Воронеж.
16. Кукушин В.С., Столяренко Л.Д. (2000). *Этнопедагогика и этнопсихология*. Ростов-на-Дону: «Феникс».

Ināra Antiņa

Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas
un mākslas fakultāte
e-pasts: inaraa8@inbox.lv
tel.: 29444257